

ORAȘUL VASLUI.

ORIGINE ȘI EVOLUȚIE PÂNĂ ÎN SECOLUL XVII

Manuela Ghiurcă

Orașul Vaslui, reședința județului cu același nume, este situat la întretăierea unor importante drumuri comerciale din vechime, cum ar fi drumul internațional care lega orașele Cracovia și Lemberg de cetățile Chilia și Cetatea Albă, și de aici până la Marea Neagră, iar faptul că era situat la confluența râului Bârlad cu Vasluiul și cu Racova, i-a determinat, probabil, pe cei doi fii ai lui Alexandru cel Bun să aleagă acest târg drept loc de reședință domnească și chiar capitală a Moldovei Meridionale, dar și să-l considere un important punct de vamă și un centru comercial strategic¹.

1. Cadrul fizico-geografic

Mediul geografic a avut întotdeauna un rol deosebit de important în viața comunităților umane, astfel încât se poate afirma că nici o așezare, începând din cele mai vechi timpuri, nu a fost întemeiată la întâmplare.

Dimitrie Cantemir amintește că în județul Vaslui este așezat târgul Vaslui, „la 12 ceasuri de drum de Iași pe drumul spre Dunăre”², „la gura râului Vaslui, unde acesta se varsă în Bârlad”³.

Vatra orașului Vaslui este situată pe un deal de 120 m altitudine și se întinde până la lunca Bârladului și a pârâului Delei. Condițiile de relief, reprezentate prin terase de 10-20 m, propice pentru construcții, mărginite de valea mlăștinoasă de la confluența râurilor Bârlad, Vaslui și Racova au construit o adevărată barieră naturală în fața atacurilor străine. Relieful este format din interfluvii despărțite de văi largi, însoțite de terase și de versanți. Interfluviile, cu altitudine de 350-400 m, au un aspect de platou (dealurile Morii, Chițoc și Brodoc), având spinările teșite. Terasele formate de-a lungul principalelor ape cuprind trei forme: superioară (70-80 m), medie (40 m) și inferioară (10-20 m). Albiile sau șesurile Bârladului, Vasluiului și Racovei, puternic colmate, sunt alcătuite dintr-un lehm aluvionar nisipos și înconjoară orașul despărțindu-l de principalele localități suburbane: Brodoc, Rediu, Bahnari și Viișoara⁴.

Vasluiul se încadrează în climatul temperat continental, temperatura medie anuală fiind de 9,4°C, iar direcția predominantă a vântului este nord, nord-est și sud,

¹ M.D. Matei și colab., **Investigațiile arheologice sistematice de la „Curțile Domnești”-Vaslui din anii 1998-2002**, în *ActaMM*, XXII-XXIV, I, 2001-2003, p. 83-84.

² D. Cantemir, **Descrirea Moldovei**, prefată Ion Ciocanu, Chișinău, Editura Hyperion, 1992, p. 22.

³ **Ibidem**.

⁴ Coord. Gen. M. Măciu, Aurora Chioreanu, V. Vlăsceanu, **Enciclopedia geografică a României**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 769-775; **Județele României Socialiste**, București, Editura Politică, 1969, p. 511-514.

sud-est. Zona are soluri care oferă condiții bune pentru agricultură și creșterea animalelor, floră și faună variată, precum și unele bogății ale subsolului⁵.

Vasluiul a oferit un cadru natural propice de dezvoltare urbană, mai ales că vatra târgului era amplasată pe terasele înalte ale Dealului Morii, constituind o adevărată barieră naturală în fața atacurilor venite din exterior. Se poate afirma că factorii care au determinat apariția orașului în acest loc sunt deopotrivă cei naturali, dar și sociali-istorici.

2. Dovezi ale locuirii în zonă până la apariția orașului

Vatra orașului Vaslui și împrejurimile sale, așa cum au demonstrat cercetările arheologice, au fost locuite încă din cele mai vechi timpuri. Cercetările arheologice întreprinse în zona orașului medieval Vaslui au scos la suprafață o serie de artefacte începând din paleolitic, neolitic, epoca fierului, precum și morminte de înhumație din epoca migrației popoarelor⁶.

Prezența omului din paleolitic a fost documentată de artefactele descoperite la Bălteni, Dănești, Mircești-Tăcuta și Vaslui⁷.

Triburile autohtone de agricultori și crescători de vite sunt atestate chiar de la începutul epocii pietrei șlefuite prin intermediul cercetărilor întreprinse la Bleșca-Ivănești⁸, Huși⁹ și Voinești¹⁰. Descoperirile de la Albești, Armășoia-Pungești, Bălești-Delești, Bârzești-Ștefan cel Mare, Bleșca-Ivănești, Broșteni-Ivănești, Buda-Osești, Coșești-Ivănești, Gârceni, Hârșoveni-Ivănești, Laza (Lingurari), Oprișița-Poienesti Pungești, Rafaila-Todirești¹¹, Chetrești-Bălteni¹²,

⁵ *Ibidem*, p. 775-782, 511.

⁶ G. Coman, **Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui**, București, 1980, p. 43-285; Al. Andronic, **Mărturii arheologice privind continuitatea de locuire pe meleagurile vasluiene**, în *ActaMM*, I, 1979, p. 9-18.

⁷ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Emilia Zaharia, **Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea**, București, Editura Academiei, 1970, p. 318-325; G. Coman, *op.cit.*, 1980, p. 64, 101-102, 241-242, 254-256; Al. Andronic, E. Neamțu, F. Banu, **Săpăturile de salvare de la Vaslui**, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 91; Al. Andronic, I. Ioniță, Fl. Banu, **Șantierul arheologic de la Vaslui**, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 795; N. Zaharia, **Descoperiri paleolitice în Moldova efectuate între anii 1952-1957**, în *ArhMold*, I, 1961, p. 34-35.

⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, Em. Bold, **Cercetări arheologice în Podișul Central Moldovenesc**, în *AȘUI*, s.n., III, IV, 1958, p. 19.

⁹ A. Nițu, **Reprezentări antropomorfe în decorul plastic al ceramicii de stil Cucuteni A**, în *SCIV*, 18, 1967, 4, p. 552-555; idem, **Reprezentări umane pe ceramica Criș și liniară din Moldova**, în *SCIV*, 19, 1968, 3, p. 389-390; A. László, **Vase neolitice cu fețe umane descoperite în România**, în *MemAntiq*, II, 1970, p. 39.

¹⁰ I. Mitrea, **Cercetări arheologice în nordul Colinelor Tutovei**, în *Studii și Cercetări Științifice*, Bacău, 1972, p. 135.

¹¹ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, Em. Bold, *op.cit.*, în *AȘUI*, s.n., III, IV, 1958, p. 8-23; G. Coman, *op.cit.*, 1980, p. 45-46, 108-109, 148, 160-162, 167, 203, 213, 217-218, 230-231, 249.

¹² A. Nițu, *op.cit.*, în *SCIV*, 18, 1967, 4, p. 554; idem, **Reprezentări feminine dorsale pe ceramica neoneolitică carpato-balcanică**, în *MemAntiq*, II, 1970, p. 85; idem, **Noi descoperiri de reprezentări antropomorfe în relief pe ceramica Cucuteni A**, în *Carpica*, IV, 1971, 82-88; G. Coman, *op.cit.*, 1980, p. 65.

Huși¹³, Oltenești¹⁴, Tulești-Dragomirești, Voinești¹⁵, Dumești¹⁶, Poșta-Elan-Vutcani¹⁷, Zăpodeni¹⁸, Bunești-Averești¹⁹, Muntenii de Jos și Vaslui²⁰ au contribuit la cunoașterea amănunțită a culturii materiale și spirituale a triburilor locale neolitice.

Din epoca bronzului datează pe meleagurile vasluiene unele așezări cum ar fi cele de la Gârceni²¹, Bălești-Delești, Rafaila-Todirești, Toporaști-Pungești²², Voinești²³, Crețeștii de Sus-Crețești, Crețești²⁴, Ștefan cel Mare, Brodoc, Rediu și Vaslui²⁵, în urma cercetărilor efectuate s-a remarcat predilecția populației din această zonă pentru agricultură și creșterea vitelor²⁶.

Deosebite sunt obiectele de bronz descoperite la Bogdana, Bunești-Averești, Dănești, Emil Racoviță-Dănești, Poienești și Puiești, precum și depozitele de bronzuri de la Rafaila-Todirești și Râșești-Drânceni, care au permis stabilirea a trei serii cronologice caracteristice pentru întreaga Moldovă de la sfârșitul epocii bronzului și începutul primei epoci a fierului, Hallstatt. Toate aceste descoperiri atestă, în zona orașului Vaslui, prezența triburilor tracice de agricultori și păstori, cu puternice legături cu Transilvania, unde la acea vreme metalurgia bronzului a atins apogeul²⁷.

În prima epocă a fierului populația își avea organizată apărarea teritoriului prin

¹³ A. László, **Cercetări arheologice în așezarea Cucuteni A-B de la Huși**, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 7-22.

¹⁴ V. Spinei, **Săpăturile de salvare de la Oltenești**, în *Carpica*, V, 1972, p. 133-141.

¹⁵ I. Mitrea, **op.cit.**, în *Studii și Cercetări Științifice*, Bacău, 1972, p. 133-136; G. Coman, **op.cit.**, 1980, p. 115, 198.

¹⁶ Ruxandra Maxim-Alaiba, A. Nițu, **Dumești, „Între Pâraie”, jud. Vaslui**, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 1996, p. 44.

¹⁷ M. Mamalaucă, **Poșta-Elan, jud. Vaslui**, în *Cronica* (1995), 1996, p. 91.

¹⁸ A. László, **Zăpodeni, com. Zăpodeni, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2003), p. 379.

¹⁹ V. Merlan, P. Salomeia, **Bunești, com. Bunești-Averești, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2006), p. 100-101; idem, **Armășeni, com. Bunești-Averești, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2007), p. 43-45; idem, **Armășeni, com. Bunești-Averești, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2008), p. 256-258.

²⁰ Al. Andronic, E. Neamțu, Fl. Banu, **op.cit.**, în *Materiale*, VIII, 1969, p. 91; G. Coman, **op.cit.**, 1980, p. 183, 254-256.

²¹ A. Florescu, Marilena Florescu, **Sondajul de la Gârceni**, în *Materiale*, VI, 1959, p. 221; G. Coman, **op.cit.**, 1980, p. 148.

²² M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, Em. Bold, **op.cit.**, în *AȘUI*, s.n., III, IV, 1958, p. 14-19; G. Coman, **op.cit.**, 1980, p. 108-109, 219, 249.

²³ I. Mitrea, **Un sceptoru de piatră descoperit la Voinești (jud. Vaslui)**, în *MemAntiq*, I, 1969, p. 311-317; G. Coman, **op.cit.**, 1980, p. 272-273.

²⁴ V. Merlan, P. Salomeia, **Crețești, com. Crețești, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2003), 2004, p. 110; idem, **Crețești, com. Crețești, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2004), p. 132-133; idem, **Crețeștii de Sus, com. Crețești, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2005), p. 144-146; idem, **Crețești, com. Crețești, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2006), p. 142; idem, **Crețeștii de Sus, com. Crețești, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2007), p. 127-130; idem, **Crețești, com. Crețești, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2008), p. 295-297.

²⁵ G. Coman, **op.cit.**, 1980, p. 230, 254-256.

²⁶ A.C. Florescu, **Contribuții la cunoașterea culturii Noua**, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 145-147; T. Udrescu, **Descoperiri arheologice în jumătatea sudică a Moldovei cu privire la Cultura Noua**, în *Carpica*, VI, 1973-1974, p. 20-23.

²⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, **Depozitele de bronzuri din România**, București, Editura Academiei, 1977, p. 76-77, 139.

construirea unor cetăți de pământ cu șanț și val de apărare. Astfel, așezările hallstattiene neîntărite de la Bârzești-Ștefan cel Mare, Broșteni-Hârșoveni, Gârceni, Mărășeni-Ștefan cel Mare, Oprișița-Poienești, Pungești, Ștefan cel Mare și Zăpodeni²⁸ erau apărate datorită unui sistem defensiv reprezentat de cetăți de pământ de tipul celor descoperite la Arsura, Crețeștii de Sus-Crețești, Târzii-Oltenești și Vutcani, care erau centre tribale fortificate a căror autoritate se extindea pe un teritoriu destul de mare²⁹. Tot din Hallstatt datează și necropola de la Vaslui, unde au fost descoperite morminte de înhumație din secolele VII-V î.Hr.³⁰. În legătură cu prezența unor elemente scitice în regiunea Vasluiului sunt de semnalat descoperirile de la Rădeni-Dragomirești și Armășoia-Pungești³¹.

Continuitatea de locuire în zona Vasluiului este dovedită și pentru a doua epocă a fierului. Astfel, a fost descoperită o necropolă aparținând populației geto-dacice, datând de la sfârșitul secolului al IV-lea-începutul secolului al III-lea î.Hr. Vasul, folosit drept urnă, împreună cu strachina pusă drept capac își găsesc analogii în ceramica geto-dacică din așezările de la Poienești, Huși, Bârzești-Ștefan cel Mare, Capul Rediului, Gârceni, Ivănești, Hârșova-Delești, Oprișița-Poienești, Bunești³². Au fost descoperite, de asemenea, monede de argint, imitații locale după tetradrahma lui Filip al II-lea, numite de tip *Huși-Vovriești*, la Dănești, Huși, Râșești-Dârceni, Stăniliești și Vovriești-Băcești³³ și o serie de importuri elenistice documentate de descoperirea numeroaselor vase grecești și de răspândirea în lumea geto-dacică a monedelor macedoniene de la Filip al II-lea și Alexandru cel Mare, așa cum o dovedesc descoperirile de la Răduiești-Delești³⁴, ceea ce constituie o mărturie a stadiului de dezvoltare social-economică și politică a populației autohtone geto-dacice, care în secolele III-II î.Hr. aveau propria monedă.

De o importanță deosebită sunt monedele romane descoperite la Poienești³⁵,

²⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, Em. Bold, **op.cit.**, în *AȘUI*, s.n., III, IV, 1958, p. 8-18; Al. Andronic, I. Ioniță, Fl. Banu, **op.cit.**, în *Materiale*, VIII, 1969, p. 800; G. Coman, **op.cit.**, București, 1980, p. 148, 161-162, 213, 217-218, 230-231, 280.

²⁹ Silvia Teodor, **Cetatea traco-getică de la Arsura, jud. Vaslui (1964)**, în *Materiale*, X, p. 53-60; A. Florescu, Gh. Melinte, **Cetăți hallstattiene, recent descoperite în zona de nord-est a Moldovei centrale**, în *Carpica*, IV, 1971, p. 130-132.

³⁰ Al. Andronic, E. Neamțu, F. Banu, **op.cit.**, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 91; Al. Andronic, I. Ioniță, Fl. Banu, **op.cit.**, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 796-797.

³¹ I. Mitrea, **op.cit.**, în *Studii și Cercetări Științifice*, Bacău, 1972, p. 132.

³² M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, Em. Bold, **op.cit.**, în *AȘUI*, s.n., III, IV, 1958, p. 8, 17, 20-21, 23, 89; Violeta Venturia Teodoru-Bazarciuc, **Bunești „Dealul Bobului”**, jud. Vaslui, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 1996, p. 24; idem, **Bunești, jud. Vaslui**, în *Cronica (1998)*, p. 21; Tamilia Marin, **Cozmești, com. Delești, jud. Bacău**, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 1996, p. 36; Al. Andronic, **op.cit.**, în *ActaMM*, I, 1979, p. 11.

³³ C. Preda, **Tezaurul de la Vovriești și unele probleme privind monedele geto-dace din Moldova**, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 162-163.

³⁴ Al. Andronic, **op.cit.**, în *ActaMM*, I, 1979, p. 11.

³⁵ R. Vulpe, **Săpăturile de la Poienești din 1949**, în *Materiale*, I, 1953, p. 219; M. Babeș și colab., **Raport preliminar privind reluarea săpăturilor de la Poienești-1979**, în *ActaMM*, II, 1980, p. 35-44.

Coșești-Ivănești³⁶, Vaslui³⁷ și tezaurele monetare din epoca imperială, datând din secolele I-III d.Hr. descoperite la Oșești³⁸, Muntenești-Ștefan cel Mare³⁹, Crusești-Pungești, Hârșova-Izlaz, Hârșoveni-Ivănești și Vaslui, dovedindu-se un contact strâns al populației locale cu lumea romană⁴⁰. La aceste descoperiri numismatice se adaugă și cele privind importurile romane reprezentate prin amforele descoperite la Delea-Zăpodeni, Dumeștii Vechi-Dumești, Mircești-Tăcuta, Poienești, Ștefan cel Mare, Vaslui⁴¹. De asemenea, așezările și necropolele carpice din secolele II-III d.Hr. au fost identificate într-un număr însemnat, atestându-se un contact cu imperiul roman, dar și cu lumea sarmatică, așa cum o dovedesc descoperirile de la Vaslui, Dănești, Poienești, Popești-Dragomirești, Șerbotești-Solești, Dumești⁴².

Prezența populației băștinașe este atestată pe cale arheologică și în secolele III-IV d.Hr. prin descoperirile de la Ivănești⁴³, Bârzești-Ștefan cel Mare, Gologofta-Ivănești, Răduiești-Delești, Ștefan cel Mare⁴⁴, Curteni-Oltenești, Lipovăț, REDIU-Vaslui, Tanacu⁴⁵, Podeni-Bunești⁴⁶, Poienești⁴⁷, Arsura, Țifești, Zăpodeni, Negrești⁴⁸, Vaslui⁴⁹.

Continuitatea de locuire a populației autohtone este dovedită și pentru secolele V-XI, datorită cercetărilor de suprafață, a sondajelor și săpăturilor arheologice sistematice întreprinse în județul Vaslui. Astfel, au fost descoperite așezări datând din secolele VI-VII la Bogdănești, Budești-Crețești, Crasna-Albești, Dănești, Voinești și

³⁶ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, Em. Bold, **op.cit.**, în *AȘUI*, s.n., III, IV, 1958, p. 2.

³⁷ **Ibidem**, p. 24.

³⁸ **Ibidem**, p. 3.

³⁹ S. Sanie, **Un nou lot de denari imperiali romani descoperit la Muntenești, (jud. Vaslui)**, în *MemAntiq*, I, 1969, p. 149.

⁴⁰ V. Mihăilescu-Bîrliba, **Circulația monetară la triburile libere de la răsărit de Carpați (sec. II-IV)**, în *MemAntiq*, II, 1970, p. 325-326.

⁴¹ S. Sanie, **Două mici depozite de amfore romane descoperite în Moldova**, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 345-350.

⁴² Gh. Bichir, **Cultura carpică**, București, Editura Academiei, 1973, p. 8-12, 35-38; Al. Andronic, E. Neamțu, Fl. Banu, **op.cit.**, în *Materiale*, VIII, 1969, p. 93-94; Ruxandra Maxim-Alaiba, A. Nițu, **op.cit.**, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 1996, p. 44; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Emilia Zaharia, **op.cit.**, București, 1970, p. 319, 330, 343-344, 376; G. Coman, **op.cit.**, 1980, p. 54-56, 101-102, 111-112, 115, 226.

⁴³ Al. Andronic, I. Ioniță, Fl. Banu, **op.cit.**, în *Materiale*, VIII, 1969, p. 800.

⁴⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, Em. Bold, **op.cit.**, în *AȘUI*, s.n., III, IV, 1958, p. 8-24.

⁴⁵ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Emilia Zaharia, **op.cit.**, 1970, p. 318-333.

⁴⁶ M. Andronic, **Podeni, com. Bunești, jud. Vaslui**, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 1996, p. 88.

⁴⁷ M. Babeș, N. Mirițoiu, **Poienești, „Măgură”, jud. Vaslui**, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 1996, p. 90; M. Babeș și colab., **Poienești, jud. Vaslui**, în *Cronica (1995)*, p. 90-91; Mircea Babeș, **Poienești, jud. Vaslui**, în *Cronica (1997)*, p. 59.

⁴⁸ I. Ioniță, **Contribuții cu privire la cultura Sintana de Mureș-Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România**, în *ArhMold*, IV, București, 1966, p. 191-192; Idem, **Un cimitir din secolul al IV-lea e.n. de la Negrești-Vaslui**, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 295.

⁴⁹ Al. Andronic, E. Neamțu, Fl. Banu, **op.cit.**, în *Materiale*, VIII, 1969, p. 94.

Vulturești⁵⁰. Populația din aceste așezări au întreținut relații strânse cu lumea sud-dunăreană și bizantină, dovadă fiind numeroasele obiecte de podoabă, monedele izolate și tazele monetare bizantine, dintre care de o deosebită importanță este tezaurul monetar din secolul al VII-lea găsit la Voinești⁵¹. Descoperirile arheologice din zona vasluiană dovedesc, pentru secolele următoare, o mare densitate a așezărilor din secolele VIII-XI, cum ar fi cele de la Dănești sau Arsura, constatându-se astfel, pe lângă o continuitate de locuire și o unitate culturală pe o arie mult mai întinsă, cuprinzând toate regiunile românești⁵².

Descoperirile arheologice și cercetările de suprafață au dovedit continuitatea de locuire a populației românești pe meleagurile vasluiene și în secolele XI-XIII, prin cercetările efectuate la Dănești⁵³, dar și la începutul secolului al XIV-lea prin cele de la Chircești-Miclești, Crețești de Sus-Crețești, Grumezoaia-Hurdugi, Oltenești, Oțeleni-Huși, Dumești, Vaslui. De asemenea, au fost descoperite necropole rurale în cuprinsul cărora au fost găsite importante obiecte de cult ortodox, cum ar fi cele de la Dănești și Poienești⁵⁴.

Odată cu întemeierea statului feudal Moldova, la mijlocul secolului al XIV-lea, s-a constatat o creștere a așezărilor sătești, menționate ulterior și în izvoarele scrise. De asemenea, în epoca feudală au existat și în zona așezării urbane Vaslui condiții economico-sociale propice ca unele așezări să cunoască diverse procese de transformare. Orașul Vaslui, așa cum o demonstrează cercetările efectuate până în prezent, a beneficiat de existența unei piețe economice locale dezvoltată, fapt care justifică evoluția pozitivă socio-economică și politică a orașului medieval Vaslui devenit apoi, după anul 1435, capitala țării Moldovei⁵⁵.

⁵⁰ D.Gh. Teodor, **Regiunile răsăritene ale României în secolele VI-VII**, în *MemAntiq*, I, 1969, p. 181-206; Idem, **Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X**, în *Carpica*, II, 1969, p. 253-307; G. Coman, **op.cit.**, 1980, p. 46-47, 83, 98-99, 100-102, 272, 276.

⁵¹ G. Coman, **Evoluția culturii materiale din Moldova de sud în lumina cercetărilor arheologice cu privire la secolele V-XIII**, în *MemAntiq*, III, 1971, p. 479-497; idem, **Cercetări arheologice cu privire la secolele V-XI, din sudul Moldovei (steпа colinară Horincea-Elan-Prut)**, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 277-301; I. Mitrea, **op.cit.**, în *SCS*, 1972, p. 131.

⁵² D.Gh. Teodor, **Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei**, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 227-278; idem, **Elemente și influențe bizantine în Moldova în secolele VI-XI**, în *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 116-118, 124; G. Coman, **Cercetări arheologice în sudul Moldovei cu privire la secolele V-IX**, în *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 287-314; idem, **Mărturii arheologice privind creștinismul în Moldova secolelor VI-XII**, în *Danubius*, V, 1971, p. 76; G. Coman, **op.cit.**, 1980, p. 51-52, 100-102.

⁵³ M. Petrescu-Dîmbovița, Emilia Zaharia, **Sondajul arheologic de la Dănești**, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 47.

⁵⁴ V. Spinei, **Unele considerații cu privire la descoperirile arheologice din Moldova din secolul al XII-lea până în prima jumătate a secolului al XIV-lea**, în *SCIV*, 21, 1970, 4, p. 595-617; D.Gh. Teodor, **Obiecte de podoabă din tezaurul feudal timpuriu descoperit la Oțeleni (raionul Huși, reg. Iași)**, în *ArhMold*, II-III, p. 343-361; O. Iliescu, **Monede din tezaurul descoperit la Oțeleni (raionul Huși, reg. Iași)**, în *ArhMold*, II-III, p. 363-407; C. Ghenuță, **op.cit.**, în *SCIV*, 20, 2, 1969, 287-314; idem, **op.cit.**, 1980, p. 98-99, 155, 180-181, 198, 254-256; Ruxandra Maxim-Alaiba, A. Nițu, **op.cit.**, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 1996, p. 44.

⁵⁵ Al. Andronic, **op.cit.**, în *ActaMM*, I, 1979, p. 14.

3. Originea și evoluția orașului Vaslui în secolele XIV-XV

a. Originea numelui de Vaslui

Numele orașului este acela al apei lângă vărsarea căreia a fost întemeiată așezarea. Originea numelui este, după părerea specialiștilor, pecenego-cumană, adică turcă veche, făcând parte din grupa toponimelor terminate în *-ut*⁵⁶.

Al. Philippide a încercat să explice că sensul acestui nume este de *ținut înalt*⁵⁷, iar apa Vasluiului și-a luat numele de la ținutul pe care îl străbate, care cuprinde dealuri înalte⁵⁸.

S-a afirmat, plecându-se de la un document emis la 28 mai 1444, că Vasluiul era un oraș neîntărit, dar așezat pe un loc prielnic din punct de vedere natural, fiind numit *civitas*, cuvânt care în perioada medievală avea înțelesul de târg, oraș și oraș episcopal⁵⁹. În actul slav emis la 1 septembrie 1435 Vasluiul este numit *misto*⁶⁰, de asemenea și în actul latin emis la 29 noiembrie 1474 este numit *oppidum*, adică oraș⁶¹.

b. Originea și evoluția orașului Vaslui în secolele XIV-XV

Cea mai importantă mențiune despre această așezare medievală este scrisoarea din 1 septembrie 1435, prin care Iliș-vodă (fiul lui Alexandru cel Bun) l-a anunțat pe Vladislav, regele Poloniei, că s-a împăcat cu fratele său, Ștefan voievod, dându-i acestuia în stăpânire, între altele, orașul Vaslui și ocolul acestuia. Multe din documentele domniei comune a celor doi frați au fost emise din acest oraș⁶².

În anii care au urmat, Ștefan voievod a avut reședința domnească la Vaslui, fiind emise o serie de acte de cancelaria domnească din acest oraș. În perioada aprilie 1436-6 iunie 1446, au fost emise din târgul Vaslui aproximativ 21 de documente, prin care voievozii Ștefan și Ilie au întărit și au dăruit mai multor persoane, mai multe sate sau locuri pentru a întemeia sate, prisăci, vii, mori, precum și alte privilegii⁶³.

Relațiile comerciale cu Transilvania au cunoscut o înflorire deosebită în prima jumătate a secolului al XV-lea, lucru vizibil în privilegiile comerciale acordate de

⁵⁶ C.C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din sec al X-lea pînă la mijlocul sec. al XVI-lea*, București, Editura Academiei, 1967, p. 316-317.

⁵⁷ Al. Philippide, *Originea românilor*, vol. II, (Ce spun limbile română și albaneză), Iași, 1928, p. 372.

⁵⁸ C.C. Giurescu, *op.cit.*, 1967, p. 317.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 317.

⁶⁰ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, *Documente interne, Urice (Ispisoace), Surete, Regeste, Traduceri, 1438-1456, Documente externe, Acte de împrumut, de omagiu, tractate, solii, privilegii comerciale, slav-conducte, scrisori, 1387-1458*, Iași, 1932, p. 682-683, nr. 192.

⁶¹ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, *Hrisoave și cărți domnești 1493-1503, tractate, acte omagiale, solii, privilegii comerciale, slav-conducte, scrisori, 1457-1503*, București 1913, p. 318-319, nr. CXLII.

⁶² M. Costăchescu, *op.cit.*, II, 1932, p. 681-684, nr. 192.

⁶³ **DRH, A. Moldova**, vol. I (1384-1448), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi, București, Editura Academiei, 1975, p. 203-233, nr. 148-150, 155, 160; **DIR, A. Moldova**, veacul XIV, XV, vol. I, (1384-1475), comitetul de redacție I. Ionașcu, L. Lăzărescu-Ionescu, B. Cămpina, E. Stănescu, D. Prodan, M. Roller, București, Editura Academiei, 1954, p. 144-145, nr. 174; M. Costăchescu, *op.cit.*, II, 1932, p. 14-19, 26-28, 73-76, 101-104, nr. 4, 8, 24, 33.

domnitorii Moldovei, din vremea lui Alexandru cel Bun și a urmașilor lui. Astfel, la 23 aprilie 1437 Ștefan voievod a emis un document din Vaslui prin care a reînnoit negustorilor din Brașov și Țara Bârsei privilegiile comerciale pe care le aveau din timpul domniei lui Alexandru cel Bun⁶⁴, acesta a fost întărit de Alexandru voievod la 3 august 1449⁶⁵ și confirmat la 12 august 1452⁶⁶. De asemenea, Ștefan voievod a înștiințat la 29 mai 1444 sfatul Brașovului de încheierea luptelor cu fratele său Petru și i-a invitat pe brașoveni să reia relațiile comerciale⁶⁷.

Orașul Vaslui a fost martorul mai multor evenimente din secolele XIV-XV. Astfel, la 28 noiembrie 1439 și la 12 decembrie 1440 au năvălit tătarii și au ars târgul Vaslui⁶⁸.

Problema constituirii și dezvoltării domeniului mănăstiresc în Moldova evului mediu a fost complexă și variată. Domeniul mănăstiresc și, prin mărimea și prin implicațiile largi, a ocupat o poziție în cadrul stăpânirii funciare. Dinamica evoluției proprietății mănăstirești în Moldova secolelor XIV-XVI poate fi prezentată doar în strânsă legătură cu derularea proceselor social-politice și economice ale perioadei. În funcție de contextul politic intern și extern o serie de domenii au influențat pozitiv creșterea proprietăților mănăstirești și au susținut activ monahismul. În Moldova, numeroase mănăstiri au fost înzestrate cu sate și alte bunuri, iar mai târziu cu privilegiile de imunitate. Din analizarea informațiilor oferite de izvoarele epocii, în special a documentelor interne de cancelarie, se poate observa că ele reflectă aspecte legate de actul donației și a bunurilor transferate către aceste locașuri, ceea ce oferă posibilitatea de a urmări dinamica evoluției domeniului mănăstiresc în Moldova. Domnitorii moldoveni au fost primii care au pus bazele materiale ale patrimoniului mănăstirilor moldovenești prin acțiunile lor de înzestrare a așezămintelor monahale cu sate, pământuri, păduri, poieni, ape, venituri de la vămi. Toți domnitorii au susținut Biserica și centrele monahale moldovenești. Pe lângă daniile și întăririle existente, au fost acordate mănăstirilor și scutiri de taxe, totale sau parțiale, de natură fiscală, administrativă și judiciară⁶⁹. Ștefan voievod a emis un document la 10 mai 1439, prin care a dăruit mănăstirii din Poenă o prisacă la Botne, anume Visoca, precum și alte privilegii⁷⁰. Același voievod, la data de 25 noiembrie 1440, a întărit mănăstirii Neamț pentru fiecare an doi „măji” de pește și două „bărbânțe” de icre⁷¹. Tot mănăstirii

⁶⁴ DRH, D, vol. I (1222-1456), volum întocmit de Ș. Pascu, C. Cihodaru, K.G. Gündisch, D. Mioc, Viorica Pervain, București, Editura Academiei, 1977, p. 342, nr. 245.

⁶⁵ M. Costăchescu, *op.cit.*, II, 1932, p. 742-746, nr. 218.

⁶⁶ DRH, D, vol. I (1222-1456), 1977, p. 427-429, nr. 311.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 374-375, nr. 271.

⁶⁸ *Letopisețul anonim al Moldovei*, în *Cronicile slavo-române din secolele XV-XVI*, publicate de Ion Bogdan, ediție revăzută și completată de P.P. Panaitescu, București, Editura Academiei, 1959, p. 15, (în continuare se va cita *Letopisețul...*).

⁶⁹ I. Sava, *Domeniul mănăstiresc în Țara Moldovei în anii 1398-1457*, în *ActaMM*, XXVIII-XXIX, 2007-2008, p. 220-226.

⁷⁰ M. Costăchescu, *op.cit.*, II, 1932, p. 39-41, nr. 13.

⁷¹ *Ibidem*, p. 76-80, nr. 25.

Neamțului, cu șase ani mai târziu, la 6 iunie 1446, i-a dăruit mănăstirii de la Boiște bisericile din Telebeacini, Bașoteni, Dvorinești, Băloșești din Gura Cracăului, din Trestiana și Balomirești⁷², iar la 6 iunie 1446 a dispus ca mănăstirea de călugărițe de la Boiște, precum și preoții din satele mănăstirești să fie trecute sub ascultarea mănăstirii Neamț⁷³. Alexandru voievod a emis la 24 februarie 1452 din Vaslui un document prin care a întărit mănăstirii Bistrița Botna două năvoade de prins pește pe Dnistru și i-a acordat anumite privilegii⁷⁴. Vasluiul era unul din orașele unde se plătea vamă internă pentru peștele adus cu carele de pe Dunăre sau Nistru, așa cum rezultă din documentul emis la 25 august 1454, prin care Petru voievod a scutit trei care ale mănăstirii Moldovița de plata acestei vămi⁷⁵.

În perioada care a urmat au fost emise o serie de documente din acest oraș. Astfel poate fi amintit documentul emis la 15 septembrie 1448, prin care Petru voievod a dat slugii sale Marco, satul Pancești, o prisacă „la gura Racovii” și un loc de moară pe Racova⁷⁶.

În anul 1456, Petru Aron a hotărât, la Vaslui, să plătească dare turcilor în valoare de 2.000 de zloți ungurești pe an pentru a menține pacea în țară⁷⁷.

În anul 1435, așa cum reiese din documente, în timpul lui Ștefan al II-lea a fost construită aici o Curte domnească. Totuși există și ideea că această Curte ar fi putut fi construită încă din timpul lui Alexandru cel Bun sau chiar înaintea domniei acestuia, făcându-se o corelație între vechimea primei fundații de biserică de plan treflat și reședința domnească propriu-zisă⁷⁸.

Izvoarele scrise sunt insuficiente pentru clarificarea tuturor aspectelor legate de geneza și evoluția orașului Vaslui, dar reprezintă un reper foarte important pentru concluziile care se impun. Analizate împreună cu izvoarele istorice nescrise existente, până în prezent, ajută la conturarea unei imagini cât mai clare a Vasluiului medieval. O contribuție deosebită la cunoașterea istoriei Vasluiului o au cercetările arheologice întreprinse în perioada anilor 1942-2004⁷⁹.

⁷² **Ibidem**, p. 263-266, nr. 72.

⁷³ **DRH, A.**, vol. I (1384-1448), 1975, p. 378-379, nr. 267.

⁷⁴ M. Costăchescu, **op.cit.**, II, 1932, p. 407-408, nr. 111.

⁷⁵ **Ibidem**, p. 508-512, nr. 135.

⁷⁶ **Ibidem**, p. 359-361, nr. 92.

⁷⁷ **Ibidem**, p. 797-800, nr. 233.

⁷⁸ M.D. Matei și colab, **op.cit.**, în *ActaMM*, XXII-XXIV, 2001-2003, p. 84.

⁷⁹ Al. Andronic, E. Neamțu, Fl. Banu, **op.cit.**, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 89-101; Al. Andronic, I. Ioniță, Fl. Banu, **op.cit.**, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 795-802; Al. Andronic, **op.cit.**, în *ActaMM*, I, 1979, p. 9-18; Al. Andronic și colab., **Șantierul arheologic Vaslui. Principalele rezultate ale săpăturilor din anii 1976-1977**, în *ActaMM*, I, 1979, p. 101-118; Al. Andronic, Rica Popescu, **Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Vaslui-Curțile Domnești din anul 1978**, în *ActaMM*, I, 1979, p. 119-128; idem, **Șantierul arheologic Vaslui. Principalele rezultate ale săpăturilor din 1979 de la Curtea Domnească**, în *ActaMM*, II, 1980, p. 197-205; idem, **Principalele rezultate ale săpăturilor de la Curtea Domnească din Vaslui**, în *Materiale*, XV, 1983, p. 504-507; Al. Andronic, Ruxandra Maxim-Alaiba, **Șantierul arheologic Vaslui. Rezultatele săpăturilor de salvare de la „Curțile Domnești” din anul**

De-a lungul numeroaselor campanii din anii 1958-1959, 1976-1982, 1998-2004, au fost descoperite mai multe locuințe, cuptoare de ars, numeroase fragmente de ceramică, cahle smălțuite și nesmălțuite, cu ornamente geometrice și zoomorfe, obiecte de podoabă, fragmente de sticlă, precum și resturi de vase de lux, dar și monede. Printre locuințele descoperite se găsește o construcție patrulateră de piatră, un pavaj din pietre de râu, precum și alte fragmente de zid aparținând secolului al XV-lea. De asemenea, au fost descoperite două monede de aramă, anepigrafe, emise de Alexandru cel Bun și o monedă de argint emisă de Vladislav al II-lea al Ungariei emisă după 1490⁸⁰.

Vasluiul, alături de alte orașe din Moldova, a avut în epoca medievală un rol de seamă, mai ales în dubla sa calitate de târg medieval și de reședință voievodală temporară. Astfel, în secolul al XV-lea târgul medieval Vaslui s-a dezvoltat treptat și ca urmare a faptului că s-a stabilit aici, după anul 1435, a doua capitală a voievodatului Moldovei.

4. Orașul Vaslui în timpul lui Ștefan cel Mare

Începând cu data de 12 aprilie 1457, după preluarea conducerii Țării Moldovei de către Ștefan cel Mare, a început o nouă epocă de mari și profunde transformări în viața social economică a țării și de realizări în lupta pentru libertate și independență. În lunga sa domnie de 47 de ani, a consolidat Țara Moldovei prin devoltarea agriculturii, a meșteșugurilor, a stabilirii unor relații comerciale cu negustorii străini, a încheierii unor alianțe cu regatul Poloniei, cu cel al Ungariei, cu Rusia și a organizării temeinice a apărării independenței țării împotriva tuturor dușmanilor. O atenție deosebită a acordat-o organizării armatei în care masa principală o formau oștenii țării, dar în același timp a refăcut și a construit noi cetăți printre care pot fi menționate: Suceava, Orhei, Crăciuna, Roman, Chilia, Cetatea Albă. Bun gospodar, a fost și un mare constructor de cetăți, curți și palate domnești la Suceava, Iași, Hârlău, Vaslui, Bacău, Piatra, mănăstiri și lăcașuri de cult la Putna, Neamț, Dorohoi, Botoșani, Iași, Bacău, Războieni, Borzești, Tazlău, Huși, Baia, Suceava, Vaslui și în același timp a inaugurat o epocă de artă și cultură⁸¹.

Dar Ștefan cel Mare a rămas și va rămâne în memoria poporului român și prin strădania pe care a acordat-o independenței țării. În timpul domniei sale a purtat 36 de

1987, în *ActaMM*, IX-XI, 1987-1989, p. 197-205; M.D. Matei și colab., **op.cit.**, în *ActaMM*, XXII-XXIV, I, 2001-2003, p. 83-129; C. Asăvoaie și colab., **Vaslui, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2000), p. 262-264; idem, **Vaslui, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2003), p. 362-364; idem, **Vaslui, jud. Vaslui**, în *Cronica* (2004), p. 399-400.

⁸⁰ Rica Popescu, **Ceramica de uz comun din secolul al XV-lea descoperită pe teritoriul orașului Vaslui**, în *ActaMM*, II, 1980, p. 207-221; M.D. Matei și colab., **op.cit.**, în *ActaMM*, XXII-XXIV, I, 2001-2003, p. 83-129; C. Asăvoaie și colab., **op.cit.**, în *Cronica* (2000), p. 262-264; idem, **op.cit.**, în *Cronica* (2003), 2004, p. 362-364; idem, **op.cit.**, în *Cronica* (2004), p. 399-400.

⁸¹ Al. Artimon, I. Măteiu, **Bacău-reședință voievodală**, Bacău, 1996, p. 52-53; Al. Artimon, **Civilizația medievală urbană din secolele XIV-XVII (Bacău-Tg. Trotuș-Adjud)**, Iași, Editura Documentis, 1998, p. 60-61; Andreea Atanasiu-Croitoru, **Domnitorii moldoveni și politica pontică**, în *ActaMM*, XXVIII-XXIX, 2007-2008, p. 212-219.

războaie, din care în 34 a ieșit învingător. Într-o epocă de profunde transformări social-economice și politice, în vremea când pericolul otoman, polon, tătarăsc, unguresc planau asupra Moldovei, oastea lui Ștefan cel Mare era alcătuită mai ales din târgoveți, care reprezentau aglomerații mai mari și se puteau aduna mai ușor⁸².

Din acest oraș, un important centru economic și politic, au fost emise numeroase acte de cancelarie domnească, fapt determinat de existența la Vaslui a unei reședințe voievodale, reprezentată printr-o Curte domnescă. Atât izvoarele scrise cât și cele arheologice atestă și în Vaslui existența Curții domnești. Tradiția orală amintește faptul că Ștefan cel Mare avea o reședință domnescă în orașul Vaslui. De altfel, tradiția locală a păstrat toponimul de *Curțile domnești*, pluralul reprezentând, probabil, o succesiune în timp a cel puțin două Curți domnești, este vorba despre curtea din vremea lui Ștefan al II-lea, distrusă de un puternic incendiu, lucru atestat de cercetările arheologice și de o știre din **Letopisețul anonim al Moldovei** și de curtea lui Ștefan cel Mare, considerat și de cronicari drept ctitor al unei *noi* Curți domnești la Vaslui⁸³. Această informație pe care Ion Neculce, în lucrarea **O samă de cuvinte**, a lăsat-o sub formă de legendă reprezintă de fapt un adevăr istoric⁸⁴.

Cert este faptul, după cum afirmă specialiștii, că locul denumit tradițional Curțile domnești se află în imediata vecinătate a actualei biserici Sf. Ioan Botezătorul, cunoscute fiind în acest amplasament încă din vremea lui Vasile Lupu (1635 și 1646). Ruinele fostei Curți domnești confirmă și ele acest amplasament. Vasile Lupu a interzis luarea de piese și materiale de construcție de la clădirile aflate în ruină la fostele Curți domnești de la Vaslui, printr-un document emis la data de 6 august 1635, voievodul i-a scris lui Racoviță Cehan logofăt că este de acord cu alegerea locului numit *La Corbul*, din hotarul târgului Vaslui, pentru ridicarea unei mănăstiri, dar a interzis luarea pietrelor de la Curtea domnescă pentru lucrările de construcție⁸⁵.

Dimitrie Cantemir amintește că târgul Vaslui „a fost în răstimpuri scaunul voievozilor, ale căror palate dănuie pînă astăzi”⁸⁶. Curtea se compunea dintr-o clădire principală, locuința propriu-zisă, și din clădiri anexe, care cuprindeau odăile ostașilor, dependențele, grajdurile, șurile, hambarele, totul fiind înconjurat de un zid⁸⁷.

În urma cercetărilor arheologice au fost identificate două construcții de piatră, dintre care una cu subsol, datând din a doua jumătate a secolului al XV-lea. Prima construcție de piatră, are o temelie cu o grosime de 1,20 m și reprezintă o casă la sol,

⁸² P.P. Panaitescu, **Ștefan cel Mare. O încercare de caracterizare**, în *AIIAI*, XXIX, 1992, p. 4.

⁸³ Al. Andronic, Rica Popescu, **Vaslui – reședință voievodală în secolele XV-XVI**, în *AIIAI*, XVII, 1980, p. 585-586; idem, **Curtea Domnească de la Vaslui în vremea lui Ștefan cel Mare**, în *MuzNaț*, VI, 1982, p. 155-166.

⁸⁴ I. Neculce, **Letopisețul Țării Moldovei precedat de O samă de cuvinte**, texte stabilite, introducere, note și glosar de Iorgu Iordan, București, Editura Științifică, 1968, p. 38.

⁸⁵ **DRH, A.**, vol. XXIII (1635-1636), volum întocmit de L. Șimanschi, N. Ciocan, Georgeta Ignat, D. Agache, București, Editura Academiei, 1996, p. 229-230, nr. 194.

⁸⁶ D. Cantemir, **op.cit.**, 1992, p. 22.

⁸⁷ C.C. Giurescu, **op.cit.**, 1967, p. 134.

lungă de 18 m și lată de 12 m, cu trei compartimente, fiind considerată, datorită caracteristicilor sale constructive și a analogiilor, o anexă gospodărească din cadrul ansamblului Curților domnești. A doua construcție a fost un palat, având fundații cu grosime de aproape 2 m. Afirmația că ruinele ar fi resturile unui palat domnesc din timpul lui Ștefan cel Mare se bazează pe analogiile cu sistemul constructiv al fortificațiilor de la Suceava. Această construcție, cu ziduri masive de piatră, avea la subsol piloni patrulateri de piatră și cărămidă, meniți să susțină bolțile de cărămidă ale pivniței⁸⁸.

Vestigiile medievale descoperite au făcut dovada existenței aici a unei reședințe bogate, cu un palat solid construit, cu ziduri groase, cu interioare luxoase de unde provin plăci pavimentare, cahle de sobă cu ornamente, ceramică de uz casnic și de lux, faianță persană, sticlă de Murano, obiecte de podoabă și monede de argint⁸⁹. A fost descoperit, de asemenea, un fragment de sculptură ornamentală, un capitel sculpat în marmură, decorat cu scuturi⁹⁰.

Pe lângă curtea domnescă, Ștefan cel Mare a ridicat la Vaslui și o biserică din piatră în perioada 27 aprilie-20 septembrie 1490⁹¹.

Sub fundațiile actualei biserici au fost descoperite două fundații mai vechi. Aceste două fundații aparțin unor construcții eclaziastice anterioare, prima aparține unei biserici de plan treflat, care se presupune că ar fi o ctitorie din timpul lui Alexandru cel Bun sau a urmașilor acestuia, iar a doua fundație aparține unei biserici de plan triconic moldovenesc, atribuită perioadei ștefaniene, construită la 1490. Așadar, actuala construcție nu aparține lui Ștefan cel Mare, ci este mai târzie, chiar dacă pisania pe care o are reîncastrată în fațada principală este cea originală⁹². Actuala construcție a bisericii datează de la 1820, când soția marelui logofăt Costache Ghica, Maria Cantacuzino, a rezidit biserica⁹³.

Din vremea lui Ștefan cel Mare se mai păstrează doar soclul profilat și probabil primul rând de cărămizi, restul zidăriei fiind din 1820, când a fost întrebuițat o parte din vechiul material. Cu ocazia lucrărilor de restaurare au fost descoperite în zidăria pronaosului fragmente de piatră cioplită, care provin de la chenarele ferestrelor pronaosului și ușilor interioare. În perioada 1922-1925 fațada a fost complet refăcută prin restaurările efectuate de N. Ghica-Budești, sub coordonarea Comisiunii

⁸⁸ Al. Andronic, Rica Popescu, **op.cit.**, în *AI*, XVII, 1980, p. 585-586; idem, **op.cit.**, în *MuzNaț*, VI, 1982, p. 155-166.

⁸⁹ **Ibidem**.

⁹⁰ **Repertoriul monumetelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare**, București, Editura Academiei, 1958, p. 237.

⁹¹ **Ibidem**, p. 87.

⁹² M.D. Matei și colab, **op.cit.**, în *ActaMM*, XXII-XXIV, I, 2001-2003, p. 87.

⁹³ **Repertoriul...**, București, 1958, p. 87; N. Stoicescu, **Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova**, București, Direcția Patrimoniului Cultural Național, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, 1974, p. 901.

monumentelor istorice⁹⁴.

Tommaso Alberti, făcând o călătorie de la Constantinopol spre Liov, a trecut în data de 10 decembrie 1612 prin târgul Vaslui pe care l-a caracterizat ca fiind „localitate cu multe case (...) o biserică și un palat al domnului Moldovei, dar ruinat cu desăvârșire”⁹⁵.

Chiar dacă Vasluiul nu figurează ca punct vamal în privilegiul comercial din 1408, acordat negustorilor din Liov, a dobândit această calitate la reînnoirea din 3 iulie 1460, când se prevedea ca negustorii din Liov, care duceau postavuri în Țara Românească, să plătească, în afară de vama principală de la Suceava, câte doi zloți de car în orașele principale prin care treceau, printre care este amintit și Vasluiul⁹⁶. Ștefan cel Mare a încurajat intensificarea relațiilor comerciale, fapt atestat de documentul emis la 15 octombrie 1491, prin care a fost întărit orășenilor obiceiul de a nu plăti, în cuprinsul târgului, niciun fel de vamă pentru mărfurile aduse acolo spre vânzare, cu excepția carelor de pește și a stabilit hotarele târgului Vaslui⁹⁷.

Așa cum atestă izvoarele scrise, Ștefan cel Mare a emis numeroase acte de cancelarie din acest oraș. Astfel, prin documentul, emis la 11 iunie 1464 la Vaslui, Ștefan cel Mare a confirmat Mușei, soția lui Pantelei, ginerelui și fetei acesteia satul Pantelești pe Ezer, pe care îl stapâneau în puterea unui privilegiu acordat de voievozii Iliăș și Ștefan⁹⁸. În anul următor, același voievod, la data de 3 martie, a confirmat lui Candrea, fiul lui Greul, o moară pe Stavnic și jumătate din satul Giurgești, pe aceeași apă⁹⁹.

La data de 16 ianuarie 1471, din porunca lui Ștefan cel Mare, au fost tăiate capetele a trei mari boieri, dintre care unul „ținea în căsătorie” pe sora acestuia numită Sora¹⁰⁰.

În ceea ce privește relațiile externe, Ștefan cel Mare a încheiat unele alianțe cu regatul Poloniei, cu cel al Ungariei, cu Rusia și a organizat temeinic apărarea independenței țării împotriva tuturor dușmanilor. Astfel, pe data de 13 iulie 1471, voievodul i-a scris regelui Poloniei înștiințându-l că nu îl poate trimite pe fiul său în ajutorul fiului regal, care fusese chemat în Boemia, și l-a rugat să intervină pe lângă Radu, domnul Țării Românești, să păstreze pacea cu dânsul¹⁰¹. Ștefan cel Mare a scris din Vaslui, la 29 noiembrie 1474, lui Papa Sixt IV despre propunerea primită prin

⁹⁴ **Ibidem**.

⁹⁵ **Călători străini despre țările române**, vol. IV, volum îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1972, p. 360.

⁹⁶ I. Bogdan, **op.cit.**, II, 1913, p. 271-282, nr. CXXVIII.

⁹⁷ **Ibidem**, p. 476-485, nr. CCXLI.

⁹⁸ Idem, **Documentele lui Ștefan cel Mare**, vol. I, **Hrisoave și cărți domnești 1457-1492**, București 1913, p. 80-82, nr. L.

⁹⁹ **Ibidem**, p. 87-89, nr. LVI.

¹⁰⁰ **Letopisețul...**, București, 1959, p. 17.

¹⁰¹ I. Bogdan, **op.cit.**, II, p. 311-314, nr. CXXXIX.

ambasadorul venețian de la Husun-Asan și i-a cerut ajutor contra „păgânilor”¹⁰². În anul 1499 s-a încheiat un tratat de alianță între regele Poloniei și voievodul Moldovei contra dușmanilor¹⁰³; același tratat s-a încheiat între regele Poloniei și cel al Ungariei în care era adăugat și amendamentul să nu fie atacată Țara Moldovei¹⁰⁴.

Din Vaslui, la data de 5 iunie 1472, voievodul i-a confirmat lui Roman, spătareleul, o parte din satul Miclăușani¹⁰⁵.

Privitor la atribuțiile judecătorești ale lui Ștefan cel Mare, la 26 august 1474, acesta a hotărât procesul dintre Ivanco, fiul lui Vasco din Horodnic, și frații săi pe de o parte și Marușca, fata lui Ivan Cupcici, și vărul ei Mihno, pe de altă parte, pentru moștenirea averii logofătului Ivan Cupcici, dând câștig de cauză Marușcâi¹⁰⁶.

La Vaslui a avut loc cea mai mare biruință a lui Ștefan cel Mare împotriva oștirii lui Mahomed al II-lea cuceritorul Constantinopolului, la data de 10 ianuarie 1475¹⁰⁷.

La 18 februarie 1476, Ștefan voievod l-a rugat pe județul Brașovului să îi dea voie lui Mihai meșterul să se întoarcă în țară cu armele cumpărate de acolo, de asemenea, prin alt document a mulțumit brașovenilor pentru știrile trimise prin Mihai meșterul despre intențiile turcilor¹⁰⁸.

Din Vaslui au fost emise multe documente prin care domnul Moldovei a confirmat sau a dăruit anumite proprietăți locuitorilor din zona târgului, astfel au fost emise documente în lunile ianuarie 1495¹⁰⁹, februarie-martie 1495¹¹⁰, februarie-martie 1497¹¹¹, martie 1502¹¹².

Analiza întreprinsă asupra izvoarelor istorice, scrise și nescrise, existente

¹⁰² **Ibidem**, p. 318-319, nr. CXLII.

¹⁰³ E. Hurmuzaki, **Documente privitoare la istoria românilor**, vol. II, partea a II-a, 1451-1510, culese, adnotate și publicate de Nic. Densușianu, **Cu ună apendice Documente slavone, 1451-1517**, București, publicate sub auspiciile Academiei Române și ale Ministeriului Cultelor și Instrucțiunii Publice, 1891, p. 439-445, nr. CCCLXXI.

¹⁰⁴ **Ibidem**, p. 445-446, nr. CCCLXXII.

¹⁰⁵ I. Bogdan, **op.cit.**, I, p. 171-173, nr. XCIX.

¹⁰⁶ **Ibidem**, p. 191-196, nr. CIX.

¹⁰⁷ **Letopisețul...**, București, 1959, p. 18; **Cronica moldo-germană**, în **Cronicile slavo-române din secolele XV-XVI**, publicate de Ion Bogdan, ediție revăzută și completată de P.P. Panaitescu, București, Editura Academiei, 1959, p. 33; **Letopisețul de la Putna, nr. I**, în **Cronicile slavo-române**, p. 50; **Letopisețul de la Putna, nr. II**, în **Cronicile slavo-române**, p. 63; **Cronica moldo-polonă**, în **Cronicile slavo-române**, p. 180.

¹⁰⁸ I. Bogdan, **op.cit.**, II, 1913, p. 337-339, nr. CXLVIII, CXLIX.

¹⁰⁹ **Ibidem**, II, 1913, p. 39-61, nr. XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI; **DRH, A.**, vol. III (1487-1504), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, N. Ciocan, București, Editura Academiei, 1980, p. 283-319, nr. 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 168, 169, 170, 171, 172, 175.

¹¹⁰ **Ibidem**, p. 102-122, nr. LIV, LV, LVI, LVII, LVIII, LIX, LX, LXI, LXII, LXIII, LXIV, LXV, LXVI.

¹¹¹ **DRH, A.**, vol. III (1487-1504), 1980, p. 370-405, nr. 206, 207, 210, 211, 213, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227.

¹¹² I. Bogdan, **op.cit.**, II, București 1913, p. 198-209, nr. XCVIII, XCIX, C, CI, CII, CIII, CIV, CXXII; **DRH, A.**, vol. III (1487-1504), 1980, p. 475-499, nr. 265, 266, 268, 269, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 278.

demonstrează că orașul Vaslui a cunoscut o perioadă de maturitate a culturii materiale și spirituale în vremea lui Ștefan cel Mare, care își avea periodic reședința în acest centru urban.

5. Orașul Vaslui în secolele XVI-XVII

Izvoarele scrise, dar mai ales cele arheologice, demonstrează că, la începutul veacului al XVI-lea, orașul Vaslui se afla în plin proces de dezvoltare social-economică, ca urmare a inițiativelor întreprinse de Ștefan cel Mare. Georg Reicherstorffer amintește de târgul Vaslui ca fiind printre cele „mai însemnate” din Moldova¹¹³.

Deosebit de importante, pentru identificarea tuturor aspectelor legate de evoluția orașului în secolul al XVI-lea, sunt cercetările arheologice întreprinse. Astfel, a fost descoperit un cimitir medieval târziu, datând cel mai devreme de la mijlocul secolului al XVI-lea, în partea de sud a Curții domnești. S-a observat că limita sudică a cimitirului a existat pe aliniamentul care delimitează actuala proprietate a bisericii „Sf. Ioan Botezătorul” de locul unde au existat construcțiile Curții domnești propriu-zise. Acest lucru sugerează, după cum apreciază cercetătorii, faptul că această necropolă a bisericii este mai târzie și aparține fazei în care deja biserica nu mai era capelă de curte, ci doar una orașenească. De aici și ideea că cimitirul ființează imediat de după încetarea funcționalității reședinței domnești propriu-zise (adică, jumătatea sec. al XVI-lea). Dacă se are în vedere și imperativul Porții adresat lui Al. Lăpușneanu de a dezafecta cetățile și fortificațiile de apărare ale Moldovei, atunci se poate corela cu acest eveniment major și existența reședinței domnești de la Vaslui, chiar dacă, un timp, Curtea a mai funcționat și după aceea¹¹⁴.

În mormintele cercetate au fost descoperite o serie diversificată de obiecte, cele mai multe aparținând creștinilor înmormântați în cimitirul bisericii. Dintre obiectele descoperite pot fi amintite: cca. 150 de monede (datate între anii 1535-1938), cca. 30 de obiecte de podobă din sec. XVI-XX (mărgele, cercei, inele, pandantivi, lănișoare, aplice etc.), fragmente textile (provenite de la îmbrăcămintea decedaților), fragmente ceramice (ceramică de uz casnic, olane, teracotă, cahle, discuri, rozete, plăci, etc) și bucăți de zidărie (provenite, în special, din fazele de construcție și restaurare a bisericii actuale). Dintre monedele descoperite rețin atenția dublii groși emiși între anii 1535-1575 și cei emiși între 1635-1654, care au o stare de conservare relativ bună. De asemenea, a fost descoperită o piesă monetară care datează din secolul al XVI-lea și a fost emisă de Ferdinand de Habsburg. Interesant este faptul că emisiunile monetare de la mijlocul sec. XVII și, mai ales, cele din sec. XVIII sunt extrem de rare, iar cele din sec. XIX-XX sunt foarte multe (mai ales cele emise în 1867). Cele mai multe monede sunt cele de circulație curentă, dar câteva dintre ele este posibil să fi fost păstrate în scopul teaurizării lor. Fragmentele textile provin, probabil, de la accesoriile

¹¹³ Călători..., vol. I, volum îngrijit de Maria Holban, București, Editura Științifică, 1968, p. 198-199.

¹¹⁴ M.D. Matei și colab., **op.cit.**, în *ActaMM*, XXII-XXIV, I, 2001-2003, p. 83-129; C. Asăvoaie și colab., **op.cit.**, în *Cronica (2000)*, p. 262-264; idem, **op.cit.**, în *Cronica (2003)*, 2004, p. 362-364; idem, **op.cit.**, în *Cronica (2004)*, p. 399-400.

vestimentare (de la brăie, încingători, dantele sau chiar de la o cămașă). Ele sunt din in și bumbac, dar au o frumoasă ornamentație (cu motive populare specifice moldovenești și chiar cu fire din aur și argint). Ele au fost descoperite, cu precădere, în mormintele preoțești și cele ale demnitarilor urbei, dar nu lipsesc nici din mormintele oamenilor de rând. De asemenea, obiectele de podoabă au fost găsite în aceleași morminte în care erau și fragmentele textile, toate fiind bine conservate. Rețin atenția două perechi de cercei și două inele – datând, probabil, din sec. XVI-XVII – frumos lucrate și ornate cu pietre prețioase. În schimb, mărețele descoperite nu mai prezintă aceeași valoare artistică, fiind lucrate modest și din materiale de slabă calitate. De asemenea, a fost descoperit un cuptor de ars piatra de var din prima jumătate a secolului al XVI-lea, în interiorul căruia au fost găsite fragmente de butoni triunghiulari din pastă roșie cu smalt verde sau galben-auriu și fragmente de cărămidă smălțuită, folosită la decorul exterior al bisericii din 1490¹¹⁵, precum și numeroase fragmente de pictură murală provenită de la biserica amintită¹¹⁶.

În primele decenii ale secolului al XVI-lea s-au produs evenimente care au avut repercusiuni deosebite asupra evoluției ulterioare a orașului. Este vorba de evoluțiile politice care au condus către o încetare a dezvoltării economice, a unor repercursiuni negative asupra dezvoltării orașelor și satelor românești din Moldova. Invaziile tătarăști din vremea lui Bogdan cel Orb (1504-1517) au produs mari devastări pe teritoriul statului moldovean¹¹⁷. În acest sens poate fi relevat faptul că la 31 ianuarie 1526 Ștefăniță voievod (1517-1527) a scris Judelui și pârcălabilor din Brașov că țara sa este „pustiită și arsă” de turci, tătari, leși și munteni¹¹⁸.

Repercursiuni negative asupra dezvoltării orașelor va avea și expediția turcească de la 1538, când Moldova a fost cucerită de sultanul Soliman Magnificul și a fost instalat ca domn Ștefan Lăcustă¹¹⁹.

În anul 1539, solul polon Iakob Wilamowski a constatat că Moldova era devastată în urma luptelor care au avut loc în această zonă, în mod special cu tătarii¹²⁰.

Foametea cauzată de invazia lăcustelor în timpul domniei lui Ștefan Lăcustă (1538-1540), ciurma din 1533, seceta din 1560, care a afectat grânele, dar și diferitele calamități naturale au avut un efect negativ asupra economiei și demografiei orașului Vaslui. Prezența trupelor și deplasarea lor au reprezentat și ele un pericol pentru stabilitatea locuitorilor orașului. Astfel, la 1554 domnitorul Moldovei, Alexandru

¹¹⁵ C. Asăvoaie, **op.cit.**, în *Cronica* (2004), p. 399-400..

¹¹⁶ Ruxandra Maxim-Alaiba, **Pictura murală medievală decoperită la Vaslui**, în *ActaMM*, I, 1979, p. 275-282.

¹¹⁷ Al. Artimon, **op.cit.**, Iași, 1998, p. 85.

¹¹⁸ **Călători...**, vol V, volum îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 241.

¹¹⁹ Gr. Ureche, **Letopisețul Țării Moldovei**, ediție îngrijită de P.P. Panaitescu, București Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955, p. 145.

¹²⁰ I. Corfus, **Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea**, București, Editura Academiei, 1979, p. 25-28, nr. 21.

Lăpușneanul, a primit ordin din partea sultanului Soliman să participe la expediția militară împotriva Transilvaniei pentru a-l aduce pe tron pe Ștefan, feciorul lui Ianoș Craiul. După domniile lui Alexandru Lăpușneanul (1552-1561 și 1564-1568) a existat o mare instabilitate în ceea ce privește conducerea țării, determinată în special de faptul că tronul a fost scos la mezat și adjudecat de cei dispuși să plătească mai mult. Diverse invazii, ciumă, lăcuste, secetă, au avut urmări grave în dezvoltarea orașelor și satelor, printre care și Vasluiul¹²¹.

În vremea lui Ion Vodă cel Cumplit (1572-1574) orașele și satele au fost supuse unor mari devastări, în special în 1574, când turcii, conduși de Yusuf Cigala Zade, împreună cu tătarii și muntenii l-au înfrânt pe Ion Vodă¹²².

La fel ca alte orașe, și Vasluiul a avut de suferit, în vremea domniei lui Petru Șchiopu (1574-1577, 1578-1579 și 1582-1591) foametea, ciuma, datoriile și dobânzile ridicate, contractate de domn pentru a-și prelungi sau cumpăra domnia, repetatele incursiuni ale cazacilor nu au premis niciun fel de redresare economică sau demografică a țării¹²³.

Pe lângă construcțiile ansamblului domnesc, existau și în alte puncte ale orașului construcții cu caracter cultural, dar și case aparținând clasei conducătoare a orașului, a boierilor, negustorilor, meșteșugarilor și celorlalți orășeni. Călugărul franciscan Francesco Pastis, făcând o călătorie prin Moldova amintește de existența în oraș, în perioada 1595-1596, a unei biserici „în care se slujește după ritul roman”, existând o comunitate însemnată de catolici¹²⁴, care a fost dărâmată în secolul XVII¹²⁵. Într-o descriere făcută Moldovei, la sfârșitul secolului al XVI-lea, de către călugărul franciscan Fra Bernardo Quirini, numit episcop al Argeșului, de către papă, este amintită, la Vaslui, o biserică catolică¹²⁶.

Toate târgurile moldovenești erau așezate pe pământ domnesc, așa cum rezultă din documentele secolelor XIV-XVII. Dimitrie Cantemir amintește că pentru susținerea curții domnești domnii au „rezervat orașele sau târgurile”, iar orășenii erau supuși numai domnului, căruia îi plăteau „darea”¹²⁷. Deci orașele moldovene erau considerate drept proprietate domnescă. Locuitorii târgului au beneficiat întotdeauna de oarecare privilegii, amintite în documentele emise încă de la începuturile întemeierii orașului, dar aveau și anumite obligații față de domnie, prestarea anumitor

¹²¹ Gr. Ureche **op.cit.**, 1955, p. 149, 160; Gh. Pungă, **Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpușneanul**, Iași, 1994, p. 59-63.

¹²² D.C. Giurescu, **Ion Vodă cel Viteaz**, București, Editura Științifică, 1966, p. 176-179.

¹²³ Gr. Ureche, **op.cit.**, 1955, p. 202-204; **Călători...**, vol II, volum îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1970, p. 455.

¹²⁴ **Călători...**, vol III, volum îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1971, p. 639.

¹²⁵ N. Stoicescu, **op.cit.**, 1974, p. 901.

¹²⁶ E. Hurmuzaki, **Documente privitoare la istoria românilor**, vol. III, partea I, **1576-1599**, București, publicate sub auspiciile Ministeriului Cultelor și al Instrucțiunii Publice, 1880, p. 550, nr. CII.

¹²⁷ D. Cantemir, **op.cit.**, 1992, p. 93.

„munci” și „slujbe”, obligații militare, obligații în natură¹²⁸.

Toate târgurile moldovenești aveau, în afară de vatra pe care erau clădite casele și prăvăliile, și un teren agricol, de jur împrejurul vetrei, teren care cuprindea ogoare, islaz, fâneață, vii, livezi, prisăci, iazuri și heleștee, vaduri de moară și păduri, care, de regulă, era mai mare decât vatra propriu-zisă. Dar în afară de hotar, târgul mai avea și un ocol, adică o suprafață de teren care cuprindea mai multe sate situate de jur împrejurul târgului. Sub raport administrativ, fiscal și vamal, satele din ocol depindeau de târg și nu de ținutul în care se aflau¹²⁹. La fel ca alte orașe și Vasluiul a avut pe lângă vatra orașului și un ocol, care cuprindea o serie de sate vecine. Prima mențiune documentară, despre un ocol, se găsește în scrisoarea din 1 septembrie 1435, unde este menționată partea de țară pe care urma să o stăpânească Ștefan voievod cu voia fratelui său Ilie voievod și în care intra și orașul Vaslui și ocolul acestuia¹³⁰. Ocolul a fost mărit considerabil de către Ștefan cel Mare la 15 octombrie 1491, când a cumpărat 16 sate și „seliști”, cu suma de 1490 de zloți tătărăști, stabilind limita acestui ocol¹³¹. La 8 aprilie 1617, Radu Mihnea, voievodul Moldovei, i-a dăruit lui Pârvan, „mare armaș”, seliștea domnească Merișcani, un loc de moară pe Bârlad, ascultătoare de ocolul târgului Vaslui, pentru „slujbă credincioasă și pentru 2 cai buni pe care i-a dat domnului”¹³². Acțiunea de înstrăinare a teritoriului ocoalelor a început încă din a doua jumătate a secolului al XV-lea, după cum reiese din documentele existente.

Dimitrie Cantemir amintește că după mutarea capitalei la Iași, „oblăduirea acestuia (a târgului n.n.) s-a dat unui pârcălab”¹³³.

În fiecare târg sau oraș au existat două feluri de organe administrative unele reprezentând obștea sau comunitatea orașenilor și altele reprezentând pe domn. Din prima categorie făceau parte șoltuzul, graf sau voit și dintr-un număr de doisprezece pângari, potrivit documentelor emise în secolele XVI-XVII, dintre care unul, numit „pângarul cel mare”, era ajutorul sau adjunctul șoltuzului. Termenul cel mai des întrebuițat este acela de șoltuz. La alegere participau toți târgoveții sau orașenii care își aveau „gospodăria” în târgul respectiv. Erau exceptați de la aceste drepturi robii și, probabil, vecinii sau rumânii. Marea majoritate a alegătorilor era formată din meșteșugari și negustori, iar din rândurile acestora se alegeau, în mod obișnuit, organele de conducere. Din a doua categorie făceau parte vornicul, posadnicul și diverși dregători domnești, cum ar fi judecătorii. Târgurile moldovenești își alegeau

¹²⁸ C.C. Giurescu, **op.cit.**, 1967, p. 150-156.

¹²⁹ **Ibidem**, p. 139-150; C. Burac, **Așezările Țării Moldovei din epoca lui Ștefan cel Mare**, București, Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2004, p. 11-20.

¹³⁰ M. Costăchescu, **op.cit.**, II, 1932, p. 681-684, nr. 192.

¹³¹ I. Bogdan, **op.cit.**, I, 1913, p. 476-485, nr. CCXXLI; V. Țibuleac, L. Chiriac, **Noi date despre ocolul domnesc al târgului Vaslui (1491). Localizarea toponimicului „Fântâna Stanciului”**, în *ActaMM*, XXVIII-XXIX, 2007-2008, p. 264-266.

¹³² **CDM**, vol I (1387-1620), București, Direcția Arhivelor Statului, 1957, p. 395, nr. 1751.

¹³³ D. Cantemir, **op.cit.**, 1992, p. 22.

organele proprii de conducere¹³⁴.

Atribuțiile sfatului orașenesc erau numeroase și variate. Sfatul orașenesc reprezenta orașul față de domnie, marii dregători, alte orașe, solii și călătorii străini și, în general, față de orice instituție și persoană externă orașului, de asemenea ei erau cei care administrau orașul și ocolul său, repartizau locuitorilor loturile arabile, judecau neînțelegerile existente¹³⁵.

S-a păstrat o scrisoare, în limba slavonă, de la șoltuzul și pârgarii din Vaslui, din a doua jumătate a secolului al XV-lea, c. 1450-1500, adresată județului și pârgarilor din Brașov¹³⁶.

Există numeroase documente în care se menționează existența șoltuzilor și pârgarilor din Vaslui. În documentele emise în secolele XV-XVII sunt atestați șoltuzii împreună cu doisprezece pârgari, care participau la diferite tranzacții comerciale cu sate, mori, prisăci sau alte produse din oraș, ocol sau zonele apropiate¹³⁷.

Printre atribuțiile sfatului orașenesc era aceea de a trece în catastiful târgului toate schimbările de proprietate intervenite, dar și aplicarea pecetii sau sigiliului târgului, care conferea „cărților” orașenești emise autenticitate. Pecetea cuprindea o imagine, în general în legătură cu bogățiile regiunii respective, și avea o inscripție care demonstra că e pecetea orașului respectiv¹³⁸. Pecetea Vasluiului, păstrată pe un document din 1 septembrie 1641, a șoltuzului și celor 12 pârgari, reprezintă două albine¹³⁹. Mai există o altă pecete de pe un act din 21 martie 1650 care reprezintă trei pești și are legendă în limba română „Pecetea târgului Vaslui”¹⁴⁰. Prima reprezenta, probabil, vechea pecete a târgului inspirată de una din bogățiile ținutului, iar motivul peștilor, de pe cea de-a doua pecete, poate să fi fost determinată de iazul domnesc care a existat în secolele XV-XVI în hotarul târgului¹⁴¹.

Pe linia organizării administrative, pe lângă organele proprii alese din obștea orașenilor, mai existau și dregătorii domnești. Acestea erau vornicul și posadnicul, iar mai târziu ureadnicul. Vornicul era păzitorul curții domnești din oraș, dar și reprezentantul puterii domnești, cu atribuții judecătorești pe teritoriul orașelor respective. În secolul al XVI-lea ureadnicul a îndeplinit rolul de dregător al domniei în târguri sau orașe, având atribuții administrative, judecătorești și fiscale, la fel ca

¹³⁴ C.C. Giurescu, **op.cit.**, 1967, p. 125.

¹³⁵ **Ibidem**, p. 128-133.

¹³⁶ I. Bogdan, **op.cit.**, II, 1913, p. 453-454, nr. CLXXXI.

¹³⁷ **DIR**, A, veacul XVII, vol. III (1611-1615), 1954, p. 121-122, nr. 196; **DIR**, A, veacul XVII, vol. V (1621-1625), 1957, p. 148, nr. 206; **DRH**, A, vol. XIX (1626-1628), volum întocmit de H. Chirca, București, Editura Academiei, 1969, p. 319, nr. 233; **CDM**, vol II (1621-1652), lucrare întocmită de M. Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu, Doina Duca, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1959, p. 215, nr. 1014.

¹³⁸ C.C. Giurescu, **op.cit.**, 1967, p. 133.

¹³⁹ Gh. Ghibănescu, **Vasluiul studiu și documente**, Iași, 1926, p. 85.

¹⁴⁰ **Ibidem**, p. 81.

¹⁴¹ C.C. Giurescu, **op.cit.**, 1967, p. 319; Gh. Clapa, **Despre cel mai important centru apicol din Moldova medievală**, în *ActaMM*, XXVIII-XXIX, 2007-2008, p. 234-241.

vornicul în secolul al XV-lea, iar posadnicul avea în grijă suburbia¹⁴².

Vornicii târgurilor au fost amintiți în documentul emis la 13 martie 1458, în care Ștefan cel Mare a reînnoit brașovenilor privilegiul comercial, hotărând că ei nu vor putea fi judecați „nici de boier, nici de vornic, nici de șoltuz”, doar de domn¹⁴³.

Un alt dregător domnesc al orașului, numit posadnic, a fost atestat pentru prima dată documentar la 13 decembrie 1421, prin care Alexandru cel Bun a constituit o rentă fostei sale soții, în care apare și Lațco posadnicul¹⁴⁴.

La 1 iunie 1521 este atestat documentar, se pare pentru prima dată, Gagea ureadnic de Vaslui, care a primit de la Ștefăniță voievod un loc pentru a-l transforma în sat¹⁴⁵.

Dimitrie Cantemir amintește multitudinea „neamurilor” existente pe teritoriul Moldovei. „Afară de moldoveni, ai căror strămoși au venit îndărăt din Maramureș, mai locuiesc în Moldova și greci, albanezi, sârbi, bulgari, leși, cazaci, ruși, unguri, nemți, armeni, evrei și țigani”¹⁴⁶. Așa cum relevă documentele existente, dar și artefactele descoperite, orașele au avut întotdeauna populația diversificată din punct de vedere etnic. În orașul Vaslui, în evul mediu, din punct de vedere etnic, românii erau majoritari, dar orașul era locuit și de unguri, armeni, germani și ruși. Un Nicoară din Vaslui este amintit într-o scrisoare din ianuarie 1481, numele fiind tipic românesc¹⁴⁷. În privința ungarilor din Vaslui există o mărturie, fără dată, (aprox.1450-1500) a șoltuzului și pârgarilor care amintesc despre depoziția a doi locuitori ai orașului, Tomoș și Barta, într-un proces, numele celor doi fiind ungurești¹⁴⁸. Un Mihai Ungurul figurează ca martor printre orașenii din Vaslui într-un document din 17 iunie 1668¹⁴⁹. Simeon Dbir Lehați, călătorind prin orașul Vaslui în perioada martie-septembrie 1608, afirma că, la acea dată, în oraș exista o biserică armeană de lemn „cu un preot și 20 de case armenesti”¹⁵⁰. Printr-un document emis de către Vasile Lupu, la 29 iunie 1635, din Iași, este atestat Babas armean ca martor la întărirea unei proprietăți¹⁵¹. Pluralitatea elementelor etnice nu a constituit un dezavantaj, ci dimpotrivă era considerată ca un factor de progres pentru evoluția ulterioară a orașului.

În evul mediu condiția socială și cea religioasă erau foarte importante. Din punct de vedere social, așa cum rezultă din documentele emise în Moldova, existau mai multe categorii de boieri și dregători domnești, preoți și călugări, meșteșugari, negustori, țărani (vecini sau rumâni) și robi (țigani, tătari și bulgari). Elementul social

¹⁴² **Ibidem**, p. 134-138.

¹⁴³ I. Bogdan, **op.cit.**, II, 1913, p. 261-265, nr. CXXV.

¹⁴⁴ M. Costăchescu, **op.cit.**, I, 1931, p. 142, nr. 28.

¹⁴⁵ **CDM**, vol I (1387-1620), 1957, p. 94, nr. 321.

¹⁴⁶ D. Cantemir, **op.cit.**, 1992, p. 119.

¹⁴⁷ I. Bogdan, **op.cit.**, II, 1913, p. 358-359, nr. CLIX.

¹⁴⁸ **Ibidem**, p. 453-454, nr. CLXXXI.

¹⁴⁹ Gh. Ghibănescu, **op.cit.**, 1926, p. 98.

¹⁵⁰ **Călători...**, vol IV, 1972, p. 346.

¹⁵¹ **DRH, A**, vol. XXIII (1635-1636), 1996, p. 184-185, nr. 146.

esențial l-au constituit, în primul rând, meșteșugarii și apoi negustorii¹⁵².

Târgurile moldovenești, în marea lor majoritate, s-au format din sate. Grație unui complex de factori economici, politici și demografici au reușit să se dezvolte, iar prin meșteșugarii și negustorii lor, au început să se diferențieze de celelalte așezări vecine. În stadiul inițial al acestei dezvoltări, târgoveții erau și agricultori și meșteșugari, dar pe măsură ce cererea pieței a devenit mai mare, târgoveții au părăsit agricultura dedicându-se excelsiv meșteșugurilor¹⁵³.

Ceea ce constituia caracteristica târgurilor erau prăvăliile și atelierile. În majoritatea cazurilor, atelierile erau și prăvălii ale unor croitori, cizmari, șelari, arcari, meșteri care prelucrau metale, iconari care vindeau produsele lor în același loc în care le fabricau. Existau și prăvălii propriu-zise ca băcăniile, cârciumile, sărăriile unde nu se făcea decât vânzarea, marfa provenind din altă parte. O situație aparte o aveau tăbăcarii, al căror meșteșug impunea așezarea la marginea târgului, sau lângă un curs de apă. Și postăvarii își desfășurau activitățile lângă un curs de apă¹⁵⁴. La fel ca și în alte centre urbane și în orașul Vaslui au existat numeroși meșteșugari. În documente sunt atestați meșteșugari care aveau diferite preocupări. Astfel este amintit Petru croitorul din Vaslui¹⁵⁵. Prin două documente emise la 22 septembrie 1632 și la 29 iunie 1635 este atestat Macarie cojocar din Vaslui¹⁵⁶.

De asemenea, viața comercială a cunoscut o înflorire deosebită în secolele XV-XVI, acest aspect fiind evidențiat de privilegiile comerciale acordate de domnii Moldovei de-a lungul timpului. Negoțul se făcea, în mod special, peste hotarele țării. În secolele XIV-XVII produsele de export ale Moldovei erau: vitele, pieile și blănurile, lâna, slănina, seul, ceara, mierea, vinurile. De la Brașov se aduceau în Moldova unelte meșteșugărești și agricole, utilaje pentru brutării, pentru gatere, postavuri apusene și brașovene și arme¹⁵⁷. Astfel este amintit Ivan șoltuzul din Vaslui care în anul 1530 făcea negoț la Brașov¹⁵⁸. Documentele menționează prezența pe piața Brașovului, în secolul al XVI-lea, în perioada 1529-1554, a unor numeroși negustori vasluieni, în registrele vicesime sunt consemnați în jur de 89 de negustori cu aproximativ 133 de transporturi, în valoare de aproximativ 182.570 aspri¹⁵⁹.

Orașele au fost centrele cele mai populate ale țării cu o deosebită însemnătate

¹⁵² C.C. Giurescu, **op.cit.**, 1967, p. 104-120.

¹⁵³ **Ibidem**, p. 139-140.

¹⁵⁴ **Ibidem**, p. 103-104.

¹⁵⁵ Șt. Olteanu, C. Șerban, **Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu**, București, Editura Academiei, 1969, p. 354.

¹⁵⁶ **DRH, A**, vol. XXI (1632-1633), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi, București, Editura Academiei, 1971, p. 279-280, nr. 221; **DRH, A**, vol. XXIII (1635-1636), 1996, p. 184-185, nr. 146.

¹⁵⁷ R. Manolescu, **Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (secolele XIV-XVI)**, București, Editura Științifică, 1965, p. 146.

¹⁵⁸ **Ibidem**, p. 209.

¹⁵⁹ **Ibidem**, p. 260-304; Rica Popescu, **Negustori vasluieni consemnați în registrele vicesime orașului Brașov în secolul al XVI-lea**, în *ActaMM*, I, 1979, p. 284.

economică și administrativă, dar fără îndoială au fost și sediul unor însemnate manifestări culturale și artistice, legate fie de curtea domnescă, fie de reședințele înalților ierarhi, fie de orașenii de frunte, cu un nivel economic și cultural mai ridicat. Existau numeroși meșteșugari și negustori, care știau carte și purtau corespondență, în slavă, germană sau latină, așa cum o atestă diversele documente existente. Dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului a impus însușirea unor elemente de cultură necesare la măsurători, schițe, calcule, socotit, citit, scris, realizarea de inscripții. Acest lucru poate fi evidențiat și prin descoperirea unor cahle bogat ornamentate și cu inscripții, sau a unor semne de olar. De asemenea, deosebit de importante pentru perioada evului mediu sunt implicațiile clerului în viața culturală a târgurilor. Un călugăr sau un preot, bun caligraf, putea să „scrie” un text bisericesc atât pentru domn, un mare boier, o mănăstire sau pur și simplu pentru un orașean de vază. De asemenea, un rol important l-au avut săpătorii de piatră, care săpau lespezile de mormânt, chenarele ușilor și ferestrelor lăcașurilor de cult și nu numai, lucru atestat atât de documentele existente dar și de cercetările arheologice. Tot în această perioadă au fost scrise cronicile și letopisețele, izvoare scrise deosebit de importante pentru această perioadă. În afară de texte religioase și cronicile au mai fost scrise în târguri și pravile, adică texte de legi civile și bisericești. Au existat numeroși tineri din târgurile Moldovei care au urmat cursurile unor universități din Cracovia, Praga sau Viena¹⁶⁰.

La venirea lui Ștefan cel Mare pe scaunul domnesc, Țara Moldovei era organizată din punct de vedere administrativ-teritorial în subdiviziuni teritoriale cunoscute sub numele de ținuturi, orașe cu ocoale și sate de care depindeau cătunele¹⁶¹. Vasluiul a fost reședința unui ținut cu același nume, așa cum rezultă din documentele existente¹⁶².

Conducătorii ținutului se numeau pârcălabi și erau reprezentanții puterii domnești în ținut, la fel cum vornicul era reprezentantul puterii domnești în oraș. Prin mai multe documente emise între anii 1466-1499 de către Ștefan cel Mare au fost stabilite o parte din atribuțiile pârcălabilor¹⁶³. Printre atribuțiile pârcălabului de ținut se numărau și încasarea feriei, efectuarea de judecăți, aplicarea de amenzi, efectuarea de anchete penale sau în materie de proprietate în urma dispozițiilor domnului, urmărirea oamenilor fugiți de la cislă, sau a vecinilor plecați de pe proprietățile mănăstirești, anchitarea șoltuzilor, încasarea birului și trimiterea lui la visterie, după listele întocmite¹⁶⁴.

Pentru ținutul Vaslui sunt amintite în documente 136 de sate și 10 seliști pentru

¹⁶⁰ C.C. Giurescu, **op.cit.**, 1967, p. 167-172.

¹⁶¹ C. Burac, **op.cit.**, 2004, p. 11-20.

¹⁶² **Cronica...**, 1959, p. 186.

¹⁶³ **DRH, A**, vol. II (1449-1486), volum întocmit de L. Șimanschi, în colaborare cu Georgeta Ignat, D. Agache, București, Editura Academiei, 1976, p. 189-191, 211-213, 221-222, nr. 134, 146, 152.

¹⁶⁴ D. Ciurea, **Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII)**, în *AIIAI*, II, 1965, p. 282.

perioada domniei lui Ștefan cel Mare și după domnia acestuia¹⁶⁵.

Ținutul Vaslui este amintit frecvent în documentele perioadei. Prin intermediul acestora au fost întărite, dăruite sau vândute mai multor persoane sau mănăstiri, sate, prisăci, vii, mori și au fost acordate diferite alte privilegii¹⁶⁶.

Vasluiul, alături de alte orașe din Moldova, a avut în epoca medievală un rol de seamă, mai ales în dubla sa calitate de târg și de reședință voievodală temporară lucru atestat atât de izvoarele scrise, cât și de cele arheologice.

La ville de Vaslui. Origine et évolution jusqu'au XVIIe siècle

Résumé

La ville de Vaslui est située à carrefour des anciennes routes commerciales. Sa situation géographique particulière et ses ressources économiques existantes dans la région ont convaincu les deux fils d'Alexandru cel Bun à choisir la ville comme résidence urbaine.

Le foyer de la ville est situé sur une colline, à 120 m d'altitude, ainsi qu'un microclimat spécifique avec une température moyenne annuelle de 9,4°C et des précipitations suffisantes. La région bénéficie d'un réseau hydrographique riche et des sols qui offrent des conditions propices à l'agriculture et l'élevage, une flore et une faune variées et certaines des richesses du sous-sol. Tous ces facteurs ont créé des conditions favorables pour la vie humaine depuis les temps anciens.

La zone géographique où est le foyer la ville de Vaslui est caractérisée par des éléments naturels favorables pour la vie humaine. La zone a été habitée depuis le Paléolithique jusqu'à nos jours.

Il est admis que la principale attestation en documents de la ville de Vaslui est mentionnée dans la lettre envoyée par voïvode Iliș, le 1 Septembre 1435, ou il notifiait la réconciliation avec son frère Ștefan et il lui a donné en possession la ville de Vaslui.

À partir du 1 Septembre 1435 la ville de Vaslui est fréquemment mentionnée dans les documents. Il y a des nombreuses informations sur l'économie de l'époque, des relations commerciales existantes dans la région, mais aussi avec d'autres pays, des diverses transactions foncières, des aspects juridiques, administratives, sociales, politiques et culturels.

Ces sources écrites ne sont pas suffisantes pour clarifier tous les aspects sur l'origine et l'évolution de la ville de Vaslui, mais elles sont très importantes pour les conclusions qui

¹⁶⁵ C. Burac, **op.cit.**, 2004, p. 10.

¹⁶⁶ **DIR, A**, veacul XVI, vol. III, (1571-1590), 1951, p. 381-382, nr. 475; **DIR, A**, veacul XVI, vol. IV, (1591-1600), 1952, p. 59-60, 266, nr. 77, 329; **DIR, A**, veacul XVII, vol. I, (1601-1605), 1952, p. 51, nr. 76; **DIR, A**, veacul XVII, vol. III (1611-1615), 1954, p. 169, nr. 258; **DIR, A**, veacul XVII, vol. IV (1616-1618), 1956, p. 290, nr. 352; **DIR, A**, veacul XVII, vol. V (1621-1625), 1957, p. 170, nr. 233; **DRH, A**, vol. XIX (1626-1628), 1969, p. 7-8, 359-366, 561, 570-571, 598-599, nr. 4, 270, 271, 412, 419, 438; **DRH, A**, vol. XXI (1632-1633), 1971, p. 79-82, 422-423, nr. 74, 331; **DRH, A**, vol. XXIII (1635-1636), București, 1996, p. 332, 386-387, nr. 293, 345; **CDM**, Supliment I, (1403-1700), lucrare întocmită de Maria Soveja, M. Regleanu, Doina Tincușcu, M. Ciucă, Gabriela Birceanu, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1975, p. 218, 281, 302, 335, nr. 659, 879, 953, 1059; **CDM**, vol III (1653-1675), lucrare întocmită de Maria Soveja, M. Regleanu, Doina Tincușcu, M. Ciucă, Gabriela Birceanu, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1968, p. 61, 172-173, nr. 184, 754.

s'imposent. Les sources écrites, analysées conjointement avec les sources archéologiques existantes contribuent à façonner une image plus claire de la ville médiévale de Vaslui.

Les fouilles entreprises entre 1958 et 2004 ont une contribution importante pour l'histoire de Vaslui. Les recherches archéologiques ont révélé des habitations, des fours, des fragments de poteries, des objets en fer, des pièces de monnaie et des os d'animaux, des tombeaux chrétiens.

Parmi les cours princières, *La Cour Princière* de Vaslui a joué un rôle important dans l'histoire de la Moldavie, mais les documents pour la description de la Cour princière sont pauvres. Les fouilles effectuées ont eu, aussi, comme résultat la découverte des fondations de la maison princière, composée par deux bâtiments. Parmi l'ensemble des constructions qui formaient la Cour princière, l'église a été la plus favorisée, édifiée entre le 27 Avril et le 20 Septembre 1490. Le bâtiment de l'église d'aujourd'hui a été édifiée en 1820, quand Maria Cantacuzino, l'épouse de Costache Ghica, a reconstruit l'église.

Après la destruction de la Cour, la ville était dirigée par des groupes administratifs, représentant les citoyens et le dirigeant, ils ont eu des obligations administratives, foncières et judiciaires. Il y a de nombreux documents dans lesquels les groupes administratifs sont attestés.

La ville de Vaslui possédait, comme les autres villes de la Moldavie, des habitations et des boutiques, des terres agricoles, qui comprenaient des champs, des pâturages, des prairies, des vignobles, des vergers, des ruchers, des lacs, des moulins et des forêts. Mais au-delà de la frontière les villes ont eu un terrain qui s'appelait *ocol* (circonscription) et qui avait plusieurs villages situés autour de la ville.

La population de la ville de Vaslui au Moyen Âge, du point de vue ethnique, a été mixte. Les Roumains étaient la majorité, mais il y avait aussi des Hongrois, des Arméniens, des Juifs, des Bulgares, des Russes, des Allemands, des Bohémiens.

Au Moyen Âge la condition sociale et religieuse a été très importante. Du point de vue social, comme en témoignent les documents, en Moldavie ont existé plusieurs catégories des nobles et des dignitaires, des prêtres et des moines, des artisans, des commerçants des paysans et des esclaves. L'élément social essentiel a été représenté principalement par des artisans et puis des commerçants, la vie commerciale a connu un développement spéciale dans les XVe-XVIe siècles, chose certifié par des privilèges commerciaux accordés par les dirigeants de Moldavie.

Les villes étaient des centres du pays avec une grande importance économique et administrative, mais, sans doute, elles ont été également des places pour les grands événements culturels et artistiques.

Les sources écrites et archéologiques attestent que la ville de Vaslui a eu au Moyen Âge un rôle particulièrement important dans sa double qualité de ville médiévale et de résidence princière.